

С. Л. Брайченко,

канд. філол. наук, доц.,

Одеський національний політехнічний університет,

доцент кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій

МАЛОВЖИВАНІ ЧОЛОВІЧІ ОСОБОВІ ІМЕНА МЕШКАНЦІВ ОДЕЩИНИ

Статтю присвячено лінгвістичній інтерпретації одного з основних класів антропонімів – особових імен, що функціонують у розмовному середовищі українців Одещини. Антропоніми вивчаються в соціолінгвістичному аспекті: аналізуються не реально вживані імена, а ті, що подобаються і суб'єктивно оцінюються як найкращі. Зосереджується увага на рідко вживаних чоловічих іменах, аналізуються причини їх непопулярності. Результати дослідження дають можливість прогнозувати майбутню динаміку реального ім'явжитку.

Ключові слова: мовознавство, ономастика, антропоніміка, особові імена, антропонімічні вподобання, соціолінгвістичне вивчення, неофіційні форми імен, прогнозування, майбутня динаміка особових імен, маловживані чоловічі імена.

Постановка наукової проблеми, її актуальність. Українська антропоніміка за порівняно короткий період досягла значних успіхів. Досить активно і плідно вивчався і вивчається клас особових імен людей у різних аспектах такими мовознавцями, як С. П. Бевзенко, П. П. Чучка, Ю. О. Карпенко, І. Д. Сухомлин, М. Л. Худаш, Л. О. Белей,

В. О. Горпинич, Г. П. Півторак, Л. П. Зайчикова, Р. Й. Кестра та ін. Більшість їхніх праць присвячено дослідженню імен, які людина офіційно одержує при народженні. Але оскільки антропоніміка – складний соціальний феномен, то це вимагає й інших підходів до її вивчення. Зокрема залишається відкритим питання, що стосується факторів, які впливають на формування сучасних антропонімічних уподобань. У цьому дослідженні проаналізовано не статистику вжитків, а антропонімічні уподобання мешканців Одеської області [2].

Мета пропонованої статті – проаналізувати маловживані чоловічі імена за ступенем суспільної оцінки, подаючи комплексний соціо- та психолінгвістичний аналіз факторів, що впливають на ставлення до імен сучасних українців різного віку. Для досягнення поставленої мети нами вирішуються такі основні **завдання**: 1) виявити кількісний та якісний склад сучасних антропонімічних симпатій респондентів різного віку; 2) проаналізувати імена в соціальному аспекті як соціально-історичну та культурну категорію і виконати їхній лінгвостатистичний аналіз.

Об'єктом дослідження є сучасні антропонімічні уподобання українців.

Предмет дослідження – маловживані чоловічі найменування у колі сучасних антропонімічних симпатій.

Джерелом фактичного матеріалу стали результати соціолінгвістичної практики студентів філологічного факультету ОНУ імені І. І. Мечникова.

Для вирішення поставлених завдань застосовуються комплексні **методичні прийоми**: 1) описовий у поєднанні з широко застосованою кількісно-якісною інтерпретацією матеріалу; 2) метод хронологічних зрізів. В основі роботи лежить анкетування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в науковий обіг уведено і проаналізовано цілковито новий антропонімічний матеріал; вперше розглянуто власні імена людей крізь призму уподобань.

Теоретична і практична цінність дослідження полягає в тому, що його матеріали й результати стануть у нагоді при розробці теоретичних і практичних проблем ономастики, можуть використовуватися при подальшому вивченні особових імен, укладанні словників, читанні спецкурсів з ономастики. Зібрані матеріали можуть також використовуватися у практиці ім'янаречення.

Виклад основного матеріалу. Ми зупинимося на репертуарі маловживаних чоловічих імен, які у списках антропонімічних уподобань осіб певних вікових груп згадуються не більше десяти разів. Розглянувши імена за ступенем їх суспільної оцінки, ми виявили, що у сукупності представники різних вікових груп назвали 568 чоловічих імен, варіанти яких не об'єднувалися, а рахувалися як окремі одиниці. У пропонованому дослідженні ми зупинимося на аналізі 200 чоловічих онімів, віднесених нами до групи одиничних (ужиток від 0,004 до 0,5%).

Наявність серед сучасних антропонімічних уподобань такої великої кількості рідкісних найменувань підтверджує думку про те, що «загальноновживаних та загальновідомих імен не так вже й багато» [4, с. 5]. Але, з іншого боку, сам факт існування численного загону таких непопулярних онімів доцільно розцінювати позитивно, бо збільшення сучасного іменника відбувається головним чином за рахунок одиничних та рідкісних найменувань. Адже коло вживання імен останнім часом розширюється мало. Усе це підтверджується велику стійкість моди, причини дії якої до тепер залишаються не дуже зрозумілими дослідниками. Досить цікавий та різноманітний репертуар, який пропонують сучасні респонденти в наших матеріалах,

якоюсь мірою сприятиме у майбутньому зменшенню концентрації збіднілого нинішнього іменника.

За своїм складом антропоніми даної групи виявилися досить різноманітними: серед них найбільше зареєстровано старих календарних імен, їх народних варіантів, що зафіксовані в офіційних (повних) та неофіційних формах. У сукупності ступінь їх вжитку становить 69,1% усього обсягу антропонімічних уподобань розряду одиничних. Переважна більшість таких онімів згадується однаковою мірою як представниками старших поколінь, так і сучасною молоддю: *Клим, Адам, Тихін, Харитон, Мартин, Інокентій, Лаврін, Никифір, Орест, Юлій, Наум, Яким, Влас, Юліан, Веніамін, Омелян, Єфрем, Платон, Серафим, Хома, Арсеній, Ігнатій, Пантелеймон, Савелій, Филімон, Євдоким, Іполит, Корній, Софрон, Свирид, Антін, Демид, Іларіон, Лазар, Онуфрій, Улян, Даніїл, Нестор, Никодим, Феофан, Йосиф, Климентій, Мар'ян, Никанор, Полікарп, Потап, Спиридон, Фадей, Фома, Антип, Гурій, Єремій, Климент, Михась, Мусій, Панкрат, Самійло, Самсон, Анастасій, Андріан, Артемій, Венедикт, Гаврик, Дементій, Єлізар, Івась, Никон, Осип, Порфір, Прокофій, Силантій, Стецько, Феодосій* (антропоніми подаються у порядку спадання симпатій).

Серед старих календарних є й такі, що серед осіб похилого віку користуються порівняно більшим авторитетом: *Тихін, Терентій, Митрофан, Устим, Опанас, Федот, Лавренцій, Родіон, Прохір*.

Такі імена не отримали належної підтримки серед осіб молодшого покоління, але у списках уподобань, хоч і в одиничних випадках, усе ж згадуються, що спричинено сімейними традиціями, а також наявністю таких антропонімів у літературі, що й сприяє їх збереженню. Але серед них є й чимало так званих архаїзмів, які залишилися зовсім поза увагою молоді: *Севастьян, Мефодій, Сава, Мусій*. Їх місця зайняли такі календарні імена, більшість яких, навпаки, відсутня серед уподобань респондентів старшого покоління: *Самуїл, Ларик, Веремій*.

Отже, як бачимо, чимало старих календарних імен та їхніх народних форм користуються авторитетом серед сучасної молоді. У наш час вони нікому не нав'язуються, але не забуті молоддю, витримали конкуренцію нових імен. Це дає підставу прогнозувати певну їх популярність у майбутньому ім'янареченні. Цілковито можливо, що сьогодні більшість із тих людей, кому свого часу були дані незвичайні імена, ставши дорослими і зіткнувшись з проблемою вибору імені для своїх дітей, відмовляться від фантазій своїх батьків і віддадуть перевагу одному із давніх церковних найменувань. Адже, як зазначав Ю. О. Карпенко, «Особовим іменам, як і іншим прикметам етносу, притаманна висока усталеність і традиційність» [3, с. 21].

Розряд одиничних онімів містить також дохристиянські найменування: *Мстислав, Борислав, Ростик, Броніслав, Радик, Зорян, Радислав, Радомир*. Такі імена виявилися до вподоби респондентам різних вікових груп, і коло їхньої популярності розширюватиметься й у майбутньому, зокрема й тому що вони не викликають заперечень з погляду звукової форми. Кожне з таких імен має зрозумілий без лексиконів і тлумачень зміст.

Значне місце серед сучасних антропонімічних симпатій посіли нові імена з виразно іншомовним забарвленням: *Альберт, Рустам, Арнольд, Роберт, Макс, Арсен, Ернест, Вальдемар, Генріх, Жан, Сільвестр, Яник, Альфред, Вільям, Джон, Ельдар, Еммануїл, Севастьян, Тодор, Амар, Анатоль, Галактіон, Ібрагім, Іраклій, Людвіг, Майкл, Мурат, Річард, Роланд, Тадеуш, Теодор, Крістіан, Юзик, Янко*. Їх поширенню сприяли популярні твори художньої літератури, преса, радіо, естрада, кіно. Такий досить об'ємний фонд виразних іншомовних запозичень, зокрема їх присутність серед

симпатій сучасної молоді, свідчить про те, що залучення іншомовних імен до нашої мови – цілком природний і виправданий процес. Він не заважає існуванню традиційних календарних імен. Наявність тих та інших у антропоніміконі шліфує нові найменування, які асимілюються іменними моделями нашої мови. Аналогічний контингент одиничних найменувань констатує й репертуар жіночих найменувань [2].

Склад старих календарних антропонімів та їхніх народних форм характеризується наявністю величезної кількості гіпокористичних та квалітативних імен, що визначають національну самобутність українців. Це виявляється насамперед у сфері творення демінутивних (рідше пейоративних) антропонімів, уживання яких пояснюється індивідуальним бажанням інформанта, його смаком і є більш персоналізованим, ніж відповідні їм повні імена. Характерною рисою таких форм найменувань є їх надзвичайне розмаїття. Традиційні імена утворюють найколеритніші, найбагатші синонімічні ряди – так звані «іменні гнізда»: *Іван (Івась, Івань, Івасик, Ваня, Ванюша, Ванюшка*. Серед сучасних уподобань традиційні імена побутують в уснорозмовній стихії в різних формах.

Найменші і найбідніші синонімічні ряди утворюють нові імена, переважна частина яких фіксується у наших матеріалах лише в офіційній формі.

Серед сучасних антропонімічних уподобань особові імена побутують в уснорозмовному середовищі в численних варіантах. Їх дуже багато, і вони досить різноманітні.

Одним із найактивніших способів творення неофіційних найменувань (гіпокоритики) є усічення. Тут представлені моделі, утворені шляхом скорочення тільки повних антропонімів, що супроводжується опущенням різних частин імені: початкової (*Льоша*), кінцевої (*Яша, Віталя, Гоша, Віля, Тима, Валя, Сева, Макс, Кость, Григір, Михась, Пава*) та початкової і кінцевої водночас (*Сеня, Митя*). Широко представлені у наших матеріалах демінутиви, які є основною групою неофіційних імен: *Шурик, Гриць, Грицько, Пашка, Саня, Сьома, Славко, Кирюша, Альоша, Аркаша, Андрюша, Антоша, Левко, Мишко, Омелько, Ромка, Тимоша, Франко, Яник, Андрійко, Вовка, Жорик, Іллюша, Костик, Марик, Петрик, Тарасик, Антошка, Гаврик, Котя, Ларик, Павлуша, Петрусь, Савка, Степанко, Юрась*.

Крім усічених та квалітативних варіантів, трапляються й фонетичні видозміни та регіональні, локальні варіанти: *Антін, Хведір, Янек*.

Вживання іменних варіантів пояснюється індивідуальним бажанням інформанта, його смаком. Адже не випадково чимало анкетованих із 10 імен, які їм подобаються найбільше, обрали не офіційну, а зменшену форму найменування, яка не просто вказує на особу певної статі, а й дає їй оцінку, утворюючи додатковий відтінок «рідності», пестливості, рідше – зневаги, що входить до змістової структури іменних варіантів.

Антропонімісти, що вивчають особові імена статистично, визначаючи темпоральні зміни в часі й структурі іменника, вже давно з тривогою констатують загальну його тенденцію до концентрації: дедалі менша кількість імен обслуговує більшу кількість новонароджених. Статистична структура сучасного іменника дозволила дійти висновку, що основна його риса – функціональна завантаженість, компактність, яка виявляється у зменшенні загальної кількості імен протягом ХХ ст.; «істотно звузилося коло рідкісних (одиничних) антропонімів» [5, с. 93].

Висновки. Таким чином, ми виявили, що сучасні антропонімічні уподобання характеризуються появою цілого загону імен, більша частина яких, хоч і не користується популярністю, але представлена у великій кількості. І все ж, загальна тенденція сучасних симпатій консервативна, що дозволяє старим календарним іменами

вистояти проти спроби їх відтіснити, замінивши їх іменами-неологізмами. Такі результати дають підставу твердити, що в майбутньому реальний іменник значно розширюватиметься як за рахунок нових імен, так і завдяки збереженню в ньому церковно-календарних найменувань та їхніх народних форм, відбираючи з них найкращі, більш милозвучні.

Література

1. *Брайченко С. Л.* Антропонімічні уподобання мешканців Одеської області України; лінгвістичний аналіз: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 1999. 18 с.
2. *Брайченко С. Л.* Непопулярні чоловічі імена мешканців Одещини // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: зб. наук. праць / укл. І. В. Ковальчук, Ю. О. Костюк. Острог: Вид-во НУ «Острозька академія», 2016. Вип. 60. С. 19–21.
3. *Карпенко Ю. О.* Динаміка українських особових імен // Наукові записки Чернівецького університету. Слов'янська філологія: зб. наук. праць, 2007. Вип. 359. С. 285–289.
4. *Карпенко Ю. А.* Современное развитие русской ономастической системы // Актуальные вопросы ономастики. К, 1988. С. 3–14.
5. *Петрова Р. В.* Динамика мужского имени г. Херсона // VI Республиканская ономастическая конференция. Тези доп. і повід. Одеса, 1990. Ч. 2. С. 90–95.

Refences

1. Braichenko, S. L. (1999), *Anthroponymic preferences of residents of the Odessa region of Ukraine* [Antroponimichni upodobannia meshkantsiv Odeskoi oblasti Ukrainy: linguistic analysis: Author. Dis. ... Candidate of Philology], Odesa, 18 p.
2. Braichenko, S. L. (2016), *Unpopular male names of residents of the Odessa region* [Nepopuliarni cholovichi imena meshkantsiv Odeshchyny] // *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy"* [Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozkaakademiiia"]. "Philological" series: a collection of scientific works / comp. by I. V. Kovalchuk, Yu. O. Kostyuk, Publishing House of the National University "Ostroh Academy", Ostroh, Pub.60, pp. 19–21.
3. Karpenko, Yu. O. (2007), *Dynamics of Ukrainian personal names* [Dynamika ukrainskykh osobovykh imen], *Scientific notes of Chernivtsi University* [Naukovi zapysky Chernivetskoho universytetu]. Slavic philology: a collection of scientific works, Pub. 359, pp. 285–289.
5. Karpenko, Yu. A. (1988), *Modern development of the Russian onomastic system* [Sovremennoe razvitie russkoy onomasticheskoy sistemy], *Actual issues on onomastics* [Aktual'nye voprosy onomastiki], K., pp. 3–14.
6. Petrova, R. V. (1990), *Dynamics of the male nominee of Kherson* [Dynamika muzhskogo imennika g. Khersona], *VI International Republican Onomastic Conference. Theses of rep. and not.* [VI Respublikanskaya onomasticheskaya konferentsiya. Tezi dop. i povid.], Odesa, Part 2, pp. 90–95.

С. Л. Брайченко,

*Одесский национальный политехнический университет,
кафедра информационной деятельности и медиа-коммуникаций*

МАЛОУПОТРЕБИТЕЛЬНЫЕ МУЖСКИЕ ЛИЧНЫЕ ИМЕНА ЖИТЕЛЕЙ ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

Статья посвящена лингвистической интерпретации одного из основных классов антропонимов – личных имён, функционирующих в разговорной речи украинцев Одесской области. Антропонимы изучаются с социолингвистической точки зрения: анализируются не реально употребляемые имена, а нравящиеся людям и субъективно оцениваемые как самые лучшие. Внимание сосредоточено на редко употребляемых мужских именах, анализируются причины их непопулярности. Результаты исследования дают возможность прогнозировать будущую динамику реального употребления имён.

Ключевые слова: языкознание, ономастика, антропонимика, личные имена, антропонимические предпочтения, социолингвистическое изучение, неофициальные формы имён, прогнозирование, будущая динамика личных имён, малоупотребительные мужские имена.

S. L. Braichenko,

*Odessa National Polytechnic University,
Department of Documentation and Information Activity and Media Communications*

INFREQUENT MASCULINE NAMES IN THE ODESSA REGION

The article dwells upon linguistic interpretation of one of the main classes of anthroponyms – personal names that function in common usage of the Ukrainian in Odessa.

The purpose of the suggested research is to analyze the infrequently used masculine names from the point of view of their public evaluation, not real names are studied, but those that people like. This is a new approach to the study of anthroponyms. The factors that influence on the attitude to the names of modern Ukrainians of different ages are analyzed. To achieve this goal, we solve the following main tasks: 1) to identify the quantitative and qualitative composition of modern anthroponymic preferences of respondents of different ages; 2) to analyze the names in the social aspect as a category of sociohistorical and cultural, as well as to carry out their statistic-linguistic analysis.

The object of the research is modern anthroponimistic preferences.

The subject of study is infrequent masculine names as a part of modern anthroponymic preferences of Ukrainians.

The source of factual material was the results of the sociolinguistic practice of students of the philological faculty of Odessa I. I. Mechnikov National University. To solve the problems posed in the research, complex methodological techniques are used: 1) descriptive in combination with the widely used quantity-qualitative interpretation of the material; 2) the method of chronological cuts. The basis of the work is a survey.

As a result of the study of the questionnaires, it was found out that the respondents collectively named 200 masculine names that we identified as being of little use, among which the old church and calendar names are dominated and their folk-colloquial variants; new anthroponyms with expressively foreign coloring are presented to a lesser extent. Thus,

the formation of modern anthroponimistic preferences is influenced by tradition and fashion. Such results make it possible to predict the future dynamics of real use of names.

Key words: study of language, linguistic, onomatology, anthroponimics, personal names, anthroponymic preferences, sociolinguistic study, informal forms of names, forecasting, future dynamics of personal names infrequent masculine names.